

2.2 Музична освіта онлайн в умовах пандемії COVID-19

Abstract. Сучасні умови світової пандемії COVID-19 зумовили пошуки нових шляхів провадження освітньої діяльності в галузі культури та мистецтва. Не виключенням стала і специфіка викладання диригентсько-хорових дисциплін. Потреби трансформації освітньої діяльності в онлайн формат зумовили пошуки педагогічних та технічних прийомів, які б відповідали умовам надання освітніх послуг рівня вищої школи. Так, значно простіше транслювати лекційні та лекційно-практичні групові дисципліни в онлайн режимі, проте індивідуальні практичні заняття потребують пошуку максимально ефективних засобів, де сучасне технологічне оснащення в комплексі з педагогічною майстерністю викладача створюватимуть навчальний простір, відповідний умовам вищої школи.

Ключові слова: дистанційна освіта, онлайн, хорове диригування, технічне забезпечення

Introduction

Орієнтуючись на концепції розвитку дистанційної освіти в Україні, дистанційна освіта визначається як форма навчання, рівноцінна з очною, вечірнього, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання [119].

Феномен дистанційної освіти в Україні не є новим явищем, проте пандемія коронавірусу зумовивши тотальний перехід на он-лайн освіту каталізувала та привернула загальну увагу до цього явища. Якщо лекційні заняття он-лайн уявити досить просто, то практичні заняття з музично-теоретичних дисциплін не цілком вписуються в уявлення он-лайн освіти. Проте, емпіричні пошуки в процесі педагогічної діяльності дозволяють стверджувати не лише про можливість існування, але і про результативність даного формату в галузі музичної освіти.

Проте, актуальною залишається потреба аналізу дистанційної музичної освіти, як сучасного он-лайн освітнього інструменту, в контексті обґрунтування

організаційно-педагогічної системи та процесу музично-освітньої діяльності в умовах пандемії. Необхідним залишається саме розгляд сучасних інформаційних технологій у поєднанні з інноваційними підходами до музичної освіти; попри пошук та висвітлення освітнього інструментарію, необхідним є і акцентуація методологічних та мелодичних проблем впровадження якісної он-лайн музичної освіти в навчальний процес у вищій школі.

Дистанційна освіта та виклики нової реальності: до питання наукового осмислення.

Проблемам з питань розвитку дистанційної освіти присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, проте, незважаючи на велику кількість наукових досліджень сучасна дистанційна освіта в Україні нагадує традиційні форми заочного навчання, без застосування всіх можливостей принципово нових форм і методів навчання [119]. Аналіз джерельної бази нашої проблеми дозволяє виявити відсутність чіткої науково осмисленої стратегії організації та провадження дистанційної освіти в цілому, музичний же контекст взагалі залишається без уваги.

Для аналізу ефективності музичної освіти он-лайн, передусім, необхідним є звернення до питань теорії та практики дистанційного навчання, котре являє собою синтетичну, інтегрально-гуманістичну форму освіти, покликану вирішувати значну частину проблем освітньої сфери в умовах нової реальності. (Андрєєва А.А., 2000)

Надання якісних освітніх послуг он-лайн в цілому, та музичної освіти зокрема, є неможливим без якісного технічного та програмного забезпечення. На сьогоднішній день існує велика кількість вільного та загальнодоступного програмного забезпечення, котре підходить для освітнього процесу вищої школи. Проте, такі сервіси мають ряд недоліків, а саме: відсутність технічної підтримки з боку розробників, меншу сферу та функцій ні обсяги, а як наслідок, нижчу користувацьку популярність (Кравчина О.Є., 2010).

Одним із ключових аспектів якісного освітнього процесу он-лайн, є готовність та технічна грамотність педагогічних працівників в процесі

використання дистанційних технологій. В даному випадку розуміємо володіння іт-компетенціями на рівні впевненого користувача, що в свою чергу впливає на якісний рівень навчального процесу, що в умовах дистанційної музичної освіти є принципово важливим. Щодо даного питання, актуальним є дослідження Морзе Н.В., в якому було визначено компетентності з дистанційних технологій навчання, обґрунтовано індикатори для їх оцінювання, апробовано метод оцінювання компетентностей за методом 360 градусів з використанням спеціалізованого програмного забезпечення.(Морзе Н.В., 2012)

Для розробки концепції освітнього процесу з музично виконавських дисциплін он-лайн, необхідним є визначення і зіставлення наявних систем підтримки процесу дистанційного навчання, а також обґрунтування вибору та доцільності системи подачі навчального матеріалу з умовою індивідуального підходу роботи в класі диригування. (Смирнова-Трибульська Є.М.,2007)

Окремим завданням якісної організації он-лайн освіти ,є процес адміністрування освітнього процесу. Сфера музичного мистецтва, з наявністю аспекту тристоронньої співпраці студент-викладач, концертмейстер, потребує належної адміністративно-організаційної складової. (Цюман Г.М.)

Діяльність освітніх установ, відповідно, є регламентованою складниками офіційних законодавчих документів. Відтак, при роботі над нашим дослідженням, вважаємо необхідним звернення до позицій документів та електронних ресурсів, котрі регламентують та пояснюють основні позиції з питань забезпеченням дистанційної освіти. (Посилання на електронні ресурси 2,5,6,9)

Методологія.

В якості методологічної основи нашого дослідження було обрано емпіричний цикл. В якості гіпотези висуваємо перспективність, результативність та якісний контекст музичної освіти он-лайн. В процесі вирішення дослідницького завдання, задля підтвердження гіпотези про якісний рівень музичної освіти он-лайн нами були використані методи дедукції, котрі були перевірені шляхом

збору та обробки даних соціологічного опитування студентів у анкеті гугл-форми , та зіставлення із результатами опитування широких кіл студентської спільноти в інстаграм мережі.

Дослідницькі інструменти та процедури.

Інструментами даного дослідження стали:

- Педагогічний експеримент (Являє собою диференціювання та самостійне опрацювання навчального контенту, котрий пропонується в закритій спільноті в мережі телеграм та подальше публічне висвітлення у зручній студенту соціальній мережі результатів практичної роботи на он-лайн заняттях);
- Аналіз результатів фахових іспитів студентів, шляхом знаходження середнього балу курсу.
- Опитування в гугл-формі щодо якості та результативності запропонованої форми роботи:
 1. Аналіз зручності запропонованого формату подачі навчального матеріалу;
 2. Визначення рівню надання викладачами зворотнього зв'язку на думку студента;
- Результати сторіз-опитування щодо актуальності он-лайн формату навчання для сучасної молоді:
 1. Блок питань щодо стану готовності студентів та освітньої системи до навчання он-лайн;
 2. Блок питань щодо актуальності, якості та доцільності мистецької освіти он-лайн.

Музична освіта он-лайн в умовах нової реальності

В умовах дистанційного навчання активна роль викладача не зменшується, оскільки він має визначити рівень знань здобувача, та прийняти рішення щодо коригування програми навчання з тим, щоб домогтися найкращого засвоєння пройденого матеріалу. За потреби студент може отримати

консультативну допомогу викладача, спілкуючись з ним в онлайн режимі, безпосередньо використовуючи інтернет як засіб зв'язку (веб-чат, IRC, ICQ, інтерактивне TV, web-телефонію, Telnet). Для успішного проведення дистанційного навчання успішно використовуються системи, сервіси та платформи MOODLE, ZOOM та ін.

Впровадження дистанційних технологій у навчальний процес спрямоване на глибше розуміння навчального матеріалу; формування таких компетенцій як: комунікативні (безпосереднє спілкування за допомогою засобів мережі), інформаційні (пошук інформації з різних джерел та можливість її критичного осмислення), самоосвіти (вміння навчатись самостійно). Досвід та педагогічна практика дозволяють зробити висновок про пріоритетність напрацювання студентом навичок самостійного опрацювання навчального матеріалу, роботи з великими обсягами структурованого навчального матеріалу, та пошуків засобів практичної реалізації отриманих знань. Так, дистанційна освіта дозволяє нам формувати самостійну творчу особистість, готову до прийняття власних художніх рішень.

Методичні основи викладання практичних музичних дисциплін, зокрема диригування, зумовлюють потребу особистого тристороннього контакту: викладач, концертмейстер, студент. Онлайн формат хоч і дозволяє створити такий тристоронній зв'язок за допомогою означених вище платформ, проте викликає ряд складнощів, таких, як різна якість інтернет-покриття, що в свою чергу викликає відставання звукової трансляції. Такі умови ставлять під сумнів якість роботи з концертмейстером, адже при роботі над диригуванням музичного твору такі технічні похибки суттєво знижують якість навчального процесу. Тобто, навчаючи студента онлайн в стандартному, звичному нам режимі, ми ризикуємо виховати професійно непридатного диригента. Отже, при роботі онлайн від викладача та концертмейстера вимагається значно більша попередня підготовка. Наразі в інтернет ресурсах можливо знайти численні записи музичних творів, в тому числі і у виконанні фортепіано. Наявні також медіафайли, де на тлі відео презентації хорової партитури, звучить запис

хорового виконання того, чи іншого музичного твору. Такі музичні напрацювання стають вагомим підґрунтям для самостійної підготовки студента та є орієнтованими на сучасну молодь епохи діджиталізації. Таким чином, студент знаходячись поза межами освітнього процесу, може шляхом пасивного сприйняття, засвоювати навчальний матеріал. В даному контексті, під пасивним сприйняттям, розуміємо такі засоби засвоєння музичного матеріалу: фонове прослуховування, спостереження за партитурою на тлі хорового звучання, що суттєво спрощується при поєднанні нотного тексту та запису музичного твору в одному файлі. Відтак, при підготовці методичного забезпечення для роботи в умовах онлайн режиму, рекомендовано забезпечити подібними файлами весь список орієнтовного навчального репертуару, шляхом завантаження та відкриття загального доступу до файлів на гугл диску. Таким чином, ми забезпечуємо належні умови самостійної підготовки студента.

Важливою складовою освітнього процесу, безумовно, є саме заняття з дисципліни. При наявності задовільного інтернет покриття, можливі спроби проведення занять у звичному режимі. Проте, значно ефективнішим здається не онлайн розучування сольної програми студента, а демонстрація самостійної роботи та виправлення індивідуальних виконавських недоліків. Так, на нашу думку, значно більшої ефективності набуває заняття діалогічної форми, побудоване за принципом демонстрації завчасно підготовленого матеріалу та подальшого спільного аналізу виконаного завдання. При наявності медіафайлу з відповідним твором у мережі інтернет, вважаємо за доцільне пропонувати такий матеріал на самостійну підготовку, при відсутності такого, необхідним є попереднє створення такого файлу викладачем та концертмейстером. Так, на першому занятті, запускаючи демонстрацію екрану на медійній навчальній платформі, доречно разом зі студентом здійснити стислий музично-теоретичний аналіз твору, звертаючи увагу і на виконавські труднощі для диригента. Таким чином, визначені виконавські труднощі постають аспектом особливої уваги студента при самостійному опрацюванні сольної програми. Доречно також

запропонувати аналіз мелодики хорових партій та характеристики інструментального супроводу (при наявності).

До специфіки дистанційної роботи з студентом –диригентом доречно включити потребу відеофіксації самостійної роботи над твором, де кінцевим етапом є запис виконання твору цілком, або однієї, чи декількох завершених частин. Так, на онлайн занятті, увага зосереджується не суто над розучуванням, а і над більш конкретною роботою над індивідуальними недоліками студента, виявленими викладачем при перегляді домашнього завдання. За означених умов, в часовий регламент заняття можливо вкластись, приділяючи увагу розвитку хормейстерських навичок студента. Тобто, замість багатократного повторення програми під фортепіанний супровід, виникає можливість ставити завдання диригування під власний спів без інструментального супроводу, що суттєво загострює хормейстерський слух майбутнього диригента.

Отже, розглядаючи дистанційну освіту через призму трансформації освітнього процесу, приходимо до висновку, що попри значні негативні тенденції онлайн навчання, при фаховому переосмисленні специфіки проведення занять, освітній процес все ж може відповідати вимогам вищої школи. Так, при певній трансформації вектору проведення індивідуального заняття, ми спонукаємо та мотивуємо студента до самостійної роботи, надаючи необхідну матеріально-технічну основу. При належній самостійній підготовці студента, хронометраж заняття дозволяє поглиблювати та розширювати фахові навички студента, на що в умовах стандартної побудови заняття може бракувати часу, за рахунок того, що студент часто з'являється на урок не здійснивши попередньої роботи.

Перспективи освітнього контент-мейкінгу в умовах нової реальності.

Нинішнє студентство зростає у середовищі інформаційного простору, сучасних освітніх технологій дистанційного та електронного навчання, які набувають все більшого поширення в Україні [119-120]. У зв'язку з цим, постає проблема представлення навчального контенту з урахуванням загальносвітових тенденцій спрямованих на гнучкість та доступність освіти.

Людство вступило в новий етап свого розвитку, коли інформаційні процеси стають однією з найважливіших складових життєдіяльності людини, тому на етапі розвитку освіти стала актуальною проблема пошуку нових форм організації навчального процесу. Сучасна система вищої освіти переживає великі зміни, що приводять до вдосконалення і появи нових освітніх технологій. Сьогоднішні вищі навчальні заклади повинні активно позиціонувати свій внесок в інноваційний процес, соціальний розвиток і розробляти інноваційні технології, які забезпечать формування професійних умінь у студентів. В даний час зростає кількість інформації, яка так необхідна для отримання, розуміння і засвоєння рівнів освіти. Це спричинило впровадження інформаційних технологій в освіту і формування окремого виду навчання – дистанційного. Дистанційне навчання – це принципово новий, високотехнологічний підхід до процесу передачі знань

На сьогоднішній день, наявна система інструментарію дистанційної освіти дозволяють частково вирішити проблеми індивідуалізаційного контексту музичної освіти, забезпечуючи можливість постійного зворотнього зв'язку між викладачем та студентом, адже інформаційні технології є невід'ємною частиною нашого життя. Їх основу становить програмне забезпечення, яке проникло в усі сфери людського життя.

Отже, для уникнення помилок минулого, в процесі освітньої діяльності онлайн, необхідним є творення систематичної соціально-педагогічної векторної спрямованості, з використанням наявних та залученням нових веб-ресурсів. Необхідним є каналізоване формування комфортного освітнього середовища, котре буде містити вітчизняний освітній досвід в якості інформативної першооснови, з тенденцією до залучення європейського досвіду, що дозволить розгорнути повномасштабну якісну систему дистанційної освіти.

На сучасному етапі у зв'язку з появою нових інформаційних технологій спостерігаються наступні зміни у системі освіти :

1. формальний підхід до навчання замінюється когнитивним;
2. один основний підручник з курсу замінюється можливістю вибрати з великого розмаїття джерел інформації;

3. поява гіпертексту;

4. використання різноманітних технологій і саме тих, що принесуть найбільшу вигоду студентам;

5. навчаючі технології не повинні одна одну заміняти, вони мусять доповнювати одна одну [123].

Різноманітність технічного забезпечення студентів зумовлює потреби пошуку уніфікованого технічного обладнання, доступного кожному. Таким обладнанням можна визначити мобільний пристрій, котрий надає можливість доступу до навчального контенту в режимі 24/7. Відтак, на відміну від паперових носіїв можливість завантажувати та відпрацьовувати навчальний матеріал за допомоги мобільного пристрою, котрий включає в себе масу додаткових функцій, які суттєво поліпшують та вдосконалюють якісний рівень засвоєння матеріалу. Одним з таких засобів засвоєння матеріалу можна визначити інтегрування початкового контенту в простір соціальних мереж, котрий дає можливість: – зберігання та надання розвинутого доступу до структурованого навчального контенту; – підтримка тестової системи з можливостями самоконтролю та перевірки; – виконання пошукових запитів як до навчального контенту так і до тестової бази з видачею результатів в релевантній послідовності.

В той самий час, мобільний пристрій повинен відповідати ряду технічних вимог, маючи простий, доступно сформований користувацький інтерфейс, котрий сприятиме максимальній концентрації на навчальних, а не на розважальних функціях, що є в даному контексті дуже важливим. Важливою вимогою також є здатність функціонувати в умовах Інтернет або в автономному режимі, що є дуже нагальним для споживачів з обмеженими фінансовими чи технічними можливостями.

Дискусія та висновки.

Поява нових функцій викладача та нових аспектів навчання в контексті дистанційної освіти, необхідним є належний рівень попередньої підготовки та

підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, адже музична освіта он-лайн несе ряд індивідуальних сегментів, зокрема щодо застосування в освітньому процесі новітніх інструментів та інформаційних технологій. Так, музична освіта он-лайн є в Україні досить новим явищем, проте воно несе перспективну та результативну складову, що підтверджується швидким розповсюдженням даного формату серед ВНЗ України. Попри велику кількість переваг, в українському освітньому просторі цей формат стикається з рядом проблем, адже переважна більшість педагогів не володіють новітніми технологіями, не маючи можливості та часу для їх опанування. Окремим аспектом є технічна забезпеченість студентів маленьких міст та сіл. Так, для швидкого реформування освітнього простору, українській системі он-лайн навчання необхідно переймати та інтерпретувати європейський досвід, де попри програмну змістовність, студенту надається максимальний спектр можливостей для самовиявлення. Зупинимось на потребі використання вільного програмного забезпечення дистанційного навчання музично-виконавських дисциплін, що є характерним для он-лайн освіти європейських країн, де спостерігається підвищення рівня та якості освіти завдяки такому інструментарію. Недостатнє фінансування освітніх установ змушує шукати рішення, що надають можливість заощадити під час купівлі обладнання, а вже купівля ліцензійного програмного забезпечення є достатньо великою проблемою. Тим більше зараз, коли є можливість забезпечити виконання існуючих вузівських програм виключно на базі вільно поширюваного програмного забезпечення. Найбільш очевидним способом розв'язання даної проблеми є використання безкоштовного і вільно поширюваного програмного забезпечення [120].

На сьогоднішній день існує багато рішень для систем дистанційного навчання, відмінних технічними можливостями, наявністю і рівнем складності різних функціональних компонентів, наприклад, Oracle (i-Learning), IBM (Learning Space), WebCT, "Прометей" виробництва НІЦ АСКБ, e-Learning компанії "Гіперметод", та засоби Open Source: MOODLE, ATutor, Dokeos, Claroline тощо. Проте ми б хотіли розглянути розповсюджену за принципом

Open Source на умовах ліцензії GNU/GPL, систему MOODLE. Автором ідеї і концепції системи MOODLE, а також її засновником є Мартін Даугіамас (Martin Dougiamas – доктор педагогічних наук з Curtin University Technology, Perth, Австралія). Головною його метою було створення системи, відмінної від доступних на ринку, а саме такої, яка б враховувала педагогічні аспекти, що базуються на основах пізнавальної психології, і, перш за все, однієї з її течій, що називається конструктивізмом.

Серед основних можливостей використання системи, можна виділити наступні [122]: 1. Надання через мережу освітніх матеріалів всім бажаючим студентам або вибраній групі користувачів. 2. Забезпечення і підтримка можливості взаємного спілкування зарівно як між учнями/студентами, які беруть участь в курсі, так і між учнями/студентами і вчителем/ведучим. 3. Документування і збереження робіт, результатів дискусії, документування заданих питань і одержаних відповідей. 4. Надання інструментів, які забезпечують можливість здійснення поточного контролю і оцінки досягнень окремих учасників і доставку зворотних даних щодо кожної теми, у тому числі оцінок і відгуків (рецензій) на їх роботи. 5. Надання можливості аналізу участі і активності окремих учасників курсу, аналіз часу, присвяченого на роботу з матеріалами. Отже, ми можемо побачити, що система MOODLE швидко розвивається і відіграє велику роль для дистанційного навчання у вищих начальних закладах. Вона відкриває студентам доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, знаходження і закріплення різних професійних навичок, а викладачам дозволяє реалізовувати принципово нові форми і методи навчання із застосуванням концептуального і математичного моделювання явищ і процесів. Система дистанційної освіти може і повинна зайняти своє місце в системі освіти, оскільки при грамотній її організації вона може забезпечити якісну освіту, що відповідає вимогам сучасного суспільства сьогодні.

Використання мережевих технологій дозволяє студенту будувати свою стратегію вивчення навчальної дисципліни та сприяє не тільки засвоєнню

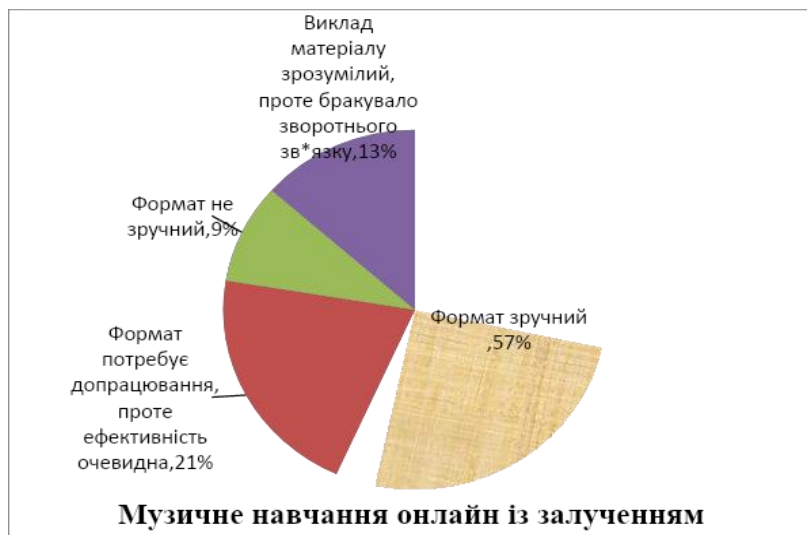
студентами знань, умінь, навичок, форм професійної поведінки, а й формуванню певної структури особистісних якостей. Дослідження умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців засобами мережевих технологій дозволило установити, що впровадження навчально-методичного комплексу, який містить дистанційні курси, розроблені засобами Moodle з використанням модульного підходу, представлення знань як динамічної, мультимодальної структури, у формуванні якої беруть участь студенти, сприяє набуттю студентами досвіду самостійного поповнення та оновлення професійних знань, особистісної причетності до цього процесу та відповідальності за нього [121].

В якості експерименту, нами було запропоновано наступне: протягом навчального семестру учням було надано доступ до обмеженого в доступі стороннім телеграм-каналу, в котрому було розміщено систематизований за темами матеріал навчального курсу з дисципліни «Хорове диригування», що дозволило суттєво поліпшити та систематизувати навчальний матеріал, що в свою чергу, дозволило модернізувати таймінг онлайн уроку. Так, напередодні заняття, студентам надавався комплекс навчального матеріалу: план-конспект заняття, аудіо-запис музичного твору, для прослуховування та самостійного аналізу, файл хорової партитури в програмі «Finale», файл хорової партитури виконаної концертмейстером на фортепіано. Таким чином, 50% навчального матеріалу студент опрацьовує самостійно, до початку практичного заняття.

Результативність такого формату виявляється в кінцевому контролі знань студентів, де студенти 1-4 курсів отримали наступні результати іспиту:

Курс, кількість студентів	Самостійне опрацювання навчального контенту (максимальна оцінка 50 балів) Середній бал курсу:	Оцінка за створення відеозапису виконання сольної програми та розміщення в особистому профілі в соц. Мережах (максимальна оцінка 50 балів) Середній бал курсу	Середній бал за іспит
I курс, 15 осіб	46	40	86
II курс, 17 осіб	48	40	88
III курс 21 особа	45	44,5	89,5
IV курс 14 осіб	45	45	90

По завершенні навчального курсу, студентам було запропоновано заповнити гугл-форму з опитуванням, що дозволило виявити актуальність запропонованого формату подачі навчального матеріалу:

Отже, результати іспитів на чотирьох курсах та результати незалежного анкетування студентів, дозволять виявити позитивне ставлення до он-лайн формату занять, не як до вимушеної міри, а як до якісного освітнього інструменту.

В якості додаткової емпіричної бази, на сторінці мікроб логера Євгенії Мазуренко, чийми підписниками є переважно студентська молодь творчого спрямування (музиканти різних напрямів та спеціальностей) було проведено опитування щодо ставлення до формату он-лайн освіти в цілому, та музичної зокрема.

Респондентам було запропоновано відповісти на питання у формі сторіз-опитування в профілі блогерки:

Питання/загальна кількість респондентів	Так	Ні
Оцініть стан готовності освітньої системи України до навчального процесу он-лайн (Загальна кількість респондентів 215)	48 (Готова)	167 (Не готова)
Чи отримували ви достатній зворотній зв'язок від викладачів під час дистанційного навчання? (Загальна кількість респондентів 189)	83	106
Чи відчували Ви брак соціальних контактів під час навчання он-лайн? (Загальна кількість респондентів 238)	183	55
Чи хотіли б Ви мати доступ до навчального контенту в соціальних мережах? (Загальна кількість респондентів 224)	186	38
Культурно-мистецькі заходи онлайн, чи мають вони право на існування та перспективи? (Загальна кількість респондентів 254)	68	186
Чи здійснювали ви спроби опанування навчального матеріалу он-лайн у форматі	129	135

освітнього курсу? (Загальна кількість респондентів 264)		
Актуальність та результативність опанування творчого фаху он-лайн? (Загальна кількість респондентів 284)	131	153
Чи стикались Ви зі складнощами опанування навчального матеріалу в рамках дистанційної освіти? (Загальна кількість респондентів 287)	174	112
Наявність технічного забезпечення для навчання онлайн (Загальна кількість респондентів 297)	227	70
Загальне ставлення до формату он-лайн навчання(Загальна кількість респондентів 323)	117 (позитивне)	206 (негативне)

Отримані данні дозволяють зробити висновок про суттєву роль та потребу он-лайн інтеграції навчального контенту в простір соціальних мереж, як в зону медіа-комfortу сучасної студентської молоді.

Це підтверджується поставленим запитанням щодо гіпотетичного вибору форми подачі навчального матеріалу:

Отже, попри неоднозначне ставлення респондентів до он-лайн навчання, можемо визначити. Що даний формат музичної освіти є цілком результативним, за умови проведення модернізації та трансформації освітньої системи в контексті

трансформації навчального матеріалу в зручний формат, доступний та комфортний для студентів простір месенджерів та соціальних мереж. Так, практично не виходячи з дому чи не покидаючи свого робочого місця, можна підтримувати регулярний контакт з викладачем за допомогою телекомунікаційних технологій, у тому числі відеозв'язку, та одержувати структурований навчальний матеріал, представлений в електронному вигляді, що є доцільним не лише для теоретичних, але і для практичних курсів з музичних дисциплін.